

Nr 7.

Ankom till riksdagens kansli den 13 maj 1937 kl. 2 e. m.

Andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 7 angående centralisering hos länsnämnder av ärenden av bostadssocial och bostadshygienisk natur m. m.

I en inom riksdagens andra kammare väckt, till dess andra tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 108, har herr *Norling* föreslagit, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t begära utredning om centralisering hos länsnämnder av ärenden av bostadssocial och bostadshygienisk natur samt av ärenden rörande egnahemsverksamheten. *Motionen.*

I fråga om motiveringen får utskottet hänvisa till motionen.

Över motionen har utskottet i behörig ordning inhämtat utlåtanden från *Yttranden.* socialstyrelsen, statskontoret, statens egnahemsstyrelse, länsstyrelserna i Kristianstads, Skaraborgs, Västerbottens och Norrbottens län, statens byggnadslånebyrå, statens jordnämnd och centralnämnden för ackordslåneärenden, varjämte utskottet berett Sveriges allmänna lantbrukssällskap tillfälle att inkomma med yttrande.

Socialstyrelsen vitsordar svårigheten för gemene man och även för lokala myndigheter att orientera sig beträffande de olika statliga stödåtgärder, som vidtagits på bostads- och egnahemsfrågornas område, och de organisatoriska anordningar, som inrättats för omhändertagandet av skilda grenar av den statsunderstödda verksamheten på dessa områden. Vissa åtgärder till dessas avhjälpande kunde vara befogade. Styrelsen påpekar lämpligheten av praktiska anordningar för spridande av lättillgängliga, i översiktlig form uppställda råd och anvisningar rörande de olika stödformerna och deras administration — en utväg, som befunnits ändamålsenlig på ett flertal andra områden för statlig verksamhet, exempelvis beträffande alkoholistvården, hjälpverksamheten för arbetslösa, arbetsförmedling, arbetslöshetsförsäkring m. fl. områden. Den i motionen framförda tanken på centralisering fölle emellertid till dels in under ramen för det uppdrag, som givits åt 1936 års egnahemsutredning, nämligen vad angår de lokala egnahemsorganens ombildande och förstatligande samt utvidgning av deras arbetsuppgifter till att avse ytterligare grenar av den statliga verksamheten på egnahemsbildningsområde. Det vore därför att förvänta, att frågan om de organisatoriska åtgärder i rationaliserande och förenklande riktning, som kunna åvägbringas med avseende å egnahemsrörelsen och dithörande verksamhetsområden — särskilt arrendeegnahems- och arbetarsmåbruksverksamheten

— skall genom nämnda utredning bli klarlagd. I vad motionen åsyftade ärenden av bostadshygienisk natur — således ärenden berörande också städernas och de stadsliknande samhällenas speciella bostadsförhållanden — påpekas, att de statliga stödåtgärderna på dessa områden hava en delvis helt annan syftning och inriktning än som kännetecknar den egentliga egnahemsverksamheten på landsbygden och att detta förhållande måste sätta sin prägel även å de organisatoriska anordningarna för ärendenas handläggning. Inom bostadssociala utredningen torde pågå vissa utredningar, som kunde tänkas beröra här ifrågavarande organisatoriska spørsmål. En länsnämnd av ifrågavarande slag skulle svårigen kunna övertaga samtliga de funktioner i här ifrågakommande avseenden, som nu åvila lokala kommunala organ. Vissa av stödåtgärderna förutsatte vederbörande kommuners medverkan såsom låneförmedlare, och det torde endast vara naturligt, att låneförmedlaren genom egna organ svarade för den grundläggande utredningen och den fortsatta löpande kontrollen i hithörande angelägenheter. Ett överflyttande av sådana uppgifter å en länsnämnd skulle för övrigt ej stämma väl överens med den för svenskt samhällsliv utmärkande principen om kommunal självstyrelse.

Statskontoret avstyrker bifall samt anför, att då de olika åtgärderna tillkommit vid olika tidpunkter och i delvis olika syften, hade måhända splittningen i avseende å uppgifternas handhavande blivit större än nödigt varit. *Statskontoret* ville därför icke förneka, att anledning kunde finnas till övervägande, om ej större enhetlighet i vissa avseenden borde kunna åstadkommas. Ämbetsverket kunde emellertid icke finna, att ett sammanförande, på sätt motionären tänkt sig, av hithörande arbetsuppgifter till en gemensam central myndighet med därunder sorterande särskilda länsnämnder skulle utgöra en lycklig lösning. I detta hänseende finge framhållas, att motionärens förslag förutsätter genomgripande ändringar i de grunder, som fastställts för ifrågavarande statsbidrag och understöd. De olägenheter, som motionären påtalat, syntes icke vara av den art eller omfattning, att de påkallade en dylik mera djupgående omläggning. Däremot förordade *statskontoret* tillhandahållande åt allmänheten av promemorior o. dyl. med auktoritativa uppgifter om förefintliga hjälpmöjligheter.

Statens egnahemsstyrelse erinrar beträffande egnahemsverksamheten, att densamma lokala och centrala organisation vore föremål för utredning av sakkunniga (1936 års egnahemsutredning) enligt av chefen för jordbruksdepartementet den 30 december 1935 givna direktiv. Till samma utredning hade jämväl hänskjutits frågan om arrendeegnahemsverksamhetens organisation. Möjligheterna för en gemensam förvaltning av statens nu ifrågavarande båda rörelsegrenar torde, enligt direktiven, utredningen komma att upptaga till prövning. Det av motionären framförda önskemålet om utredning i syfte att ernå gemensam organisation syntes sålunda i viss mån redan vara tillgodosett.

Vad anginge arbetarsmåbruksverksamheten vore denna på ett intimt sätt knuten till kommunala intressen, vilket gjorde en lokal handläggning av dessa ärenden till en nödvändig förutsättning för verksamhetens bedrivande på ett tillfredsställande sätt. En omläggning av detta system torde ej böra ifrågasättas.

Även övriga av motionären omnämnda låne- och bidragstyper torde hava erhållit den organisation, som varit betingad av understödsformernas speciella natur. Sålunda hade nybyggnadslån, förbättringsbidrag och lantarbetarbostadslån anknutits till hälsovårdsnämnderna i första instans på grund av dessa ärendens bostadshygieniska karaktär. Ackordslånen till jordbrukare krävde viss ekonomisk och juridisk sakkunskap, som för handläggning av hithörande ärenden motiverat tillsättande av särskilda nämnder. Främjande av bostadsbyggande i städer och stadsliknande samhällen torde likaledes hava påkallat en för denna verksamhet särskilt avpassad organisation. En utredning i motionens syfte under pågående egnahemsutredning syntes därför ej erforderlig.

Länsstyrelsen i Kristianstads län tillstyrker bifall till motionen samt åberopar ett uttalande av Kristianstads läns hushållningssällskaps egnahemsnämnd, vari föreslås, att allt, som rör egnahemsrörelsen på landsbygden, borde höra under en och samma nämnd men avvisar tanken på att egnahemsnämnderna skulle handlägga dylika ärenden i städer och stadsliknande samhällen. Nämnden uttalar en förhoppning, att 1936 års egnahemsutredning skall framlägga förslag till frågans lösning.

Länsstyrelsen i Skaraborgs län, som finner en centralisering i görligaste mån av hithörande ärenden önskelig, påpekar, att vid en dylik centralisering hänsyn borde tagas till ärendenas olika natur, så att ej ärenden av alltför olikartad beskaffenhet komme att sammanföras hos ett och samma organ. Till den statliga verksamheten på det sociala jordområdet hänförliga ärenden syntes sålunda icke alltid böra eller ens kunna uppdragas åt de organ, som skola hava att handlägga frågor av rent bostadssocial och bostadshygienisk natur. Vad särskilt beträffar de i motionen omförmälta ärendena angående arrendeegnahem, vilka nu omhänderhavas av statens jordnämnd, hyser länsstyrelsen den uppfattningen, att deras avgörande för vinnande av enhetlighet alltjämt bör ankomma på ett för hela landet gemensamt centralorgan. Länsstyrelsen anser icke hushållningssällskapens egnahemsnämnder efter av motionären ifrågasatt påbyggnad bliva skickade att handhava hela den ifrågavarande verksamheten, även om en betydande del därav utan olägenhet torde kunna anförtros dem. Behovet av ändring vore mindre beträffande stad än land. I fråga om landsbygden tillstyrkes utredning enligt motionen. Därjämte förordas förbättrad upplysning angående förefintliga låneformer och organisationsformer.

Länsstyrelsen i Västerbottens län anser, att den nuvarande organisationen av ifrågavarande samhälleliga hjälp- och stödverksamhet är behäftad med

brister, som försvåra ett effektivt utnyttjande av de förefintliga anordningarna å området. Den splittrade administrationen hade nämnts såsom ett framträdande missförhållande. Detta vore även egnahemsstyrelsens i länet uppfattning. Det borde icke förvåna, att den enskilde ofta står rådvill, vart han skall vända sig i egnahems- och dylika angelägenheter. Då det syntes påtagligt, att vissa fördelar skulle kunna vinnas med en centralisering av verksamheten, tillstyrker länsstyrelsen för sin del, att en utredning i det av motionären angivna syftet måtte komma till stånd.

Länsstyrelsen i Norrbottens län, som finner grundtanken i motionen vara riktig, påpekar svårigheten för allmänheten att orientera sig bland mångfalden myndigheter och hjälpformer och att det brister i fråga om samarbete de skilda hjälporganen emellan. Länsstyrelsen anser det ej vara uteslutet, att man på i motionen föreslagen väg skall kunna nå fram till en lämplig lösning av den förefintliga organisationsfrågan.

Statens byggnadslånebyrå avstyrker motion i vad rör de statliga stödåtgärder, som falla inom byråns verksamhetsområde. Anledning till erinran mot den förmedlingsverksamhet, som bedrivs av lokala organ, förelåge ej. En länsnämnd skulle betyda en överorganisation, då de lokala kontrollorganen icke kunna undvaras. De hade skyldighet icke blott att följa byggandet, utan även skötseln av fastigheten så länge statens medel icke äro återbetalda.

Enligt byggnadslånsbyråns mening föreligger här utan tvekan behov av en ändamålsenligt anordnad och praktisk informationsverksamhet, som lämnar i görligaste mån enkla och lättfattliga samt överskådliga upplysningar om de väsentliga förutsättningarna för hjälp i olika fall. Sådan informationsverksamhet tarvades ej blott för den enskilde hjälpsökandes del utan även för de lokala och centrala myndigheternas vidkommande.

Enligt byråns mening föreligger emellertid behov av en kort sammanfattande översikt över *hela hjälpsystemet*, vilken kunde giva myndigheterna själva en översiktlig orientering jämväl i de grenar, som ej fölle inom deras eget verksamhetsområde, och på samma gång erbjöde den enskilde tillfälle att orientera sig åtminstone i vad angår det forum, till vilket han hade att hänvända sig i sina angelägenheter. Det vore önskvärt, att sådana »råd och anvisningar» kunde sammanställas av de olika statliga myndigheterna och sedan utredigeras efter en systematisk, enhetlig plan.

Statens jordnämnd framhåller, att statsmakterna vid arrendeegnahemsverksamhetens tillkomst (1934) noga övervägde frågan om lämpligt organ för dess bedrivande, och ansågo, att varken domänverket eller egnahemsorganisationen lämpade sig för uppgiften, vadan ett särskilt organ inrättades. Hittills vunen erfarenhet syntes giva vid handen, att man härutinnan bedömt saken riktigt. Arrendeegnahemsverksamheten med förvärv av egendomar, dessas stycande och lotternas iordningställande med husbyggnader m. m. vore en spe-

ciell verksamhet av teknisk-ekonomisk art, som torde hava fördel av att skötas av ett just för detta ändamål inrättat organ.

Centralnämnden för ackordslåneärenden framhåller, att för de låneformer, vilka berörde nämnden, den därför avsedda organisationen tillkommit efter noggrant övervägande från statsmakternas sida, samt att under den tid, organisationen i nuvarande former ägt bestånd, någon anledning att till övervägande upptaga frågan om omläggning av densamma icke förekommit.

Sveriges allmänna lantbrukssällskap anser sig icke kunna närmare bedöma i vad mån och på vad sätt det skulle låta sig göra att praktiskt och ändamålsenligt centralisera denna förmedlingsverksamhet. Såvitt sällskapet kunde bedöma, torde dock vissa fördelar vara att vinna genom en dylik centralisering, varför en undersökning i motionens syfte synes vara motiverad.

I detta sammanhang anser sig utskottet böra omnämna, att Kungl. Maj:t genom beslut den 30 december 1935 bemyndigat chefen för jordbruksdepartementet att tillkalla särskilda sakkunniga för att verkställa utredning och avgiva förslag rörande egnahemsverksamheten och andra med statens verksamhet på det sociala jordområdet sammanhängande frågor m. m. (1936 års egnahemsutredning). Bland direktiven för denna utredning upptages ej blott själva egnahemsfrågan i inskränkt mening utan jämväl närliggande bostadssociala spörsmål samt frågan om finansieringen av de olika låneformer, vilka kunde befinnas lämpliga. Dessa direktiv äro synnerligen vida, varför något hinder ej synes föreligga för utredningen att till behandling upptaga en hel del av här förevarande spörsmål. Ur direktiven må här anföras: »De problem, som härvid yppa sig, äro många och svårlösta. Såsom egnahemsstyrelsen framhållit torde en jordanskaffnings- och jordförmedlingsverksamhet av det slag, varom det här rör sig, ej kunna handhavas av de nuvarande lokala egnahemsorganen. Ifrågasättas kan huruvida ej de organ, vilka böra anförtros förevarande uppgifter, borde, med hänsyn till arten av de spörsmål, som möta dem, givas karaktär av statsorgan. Vid en dylik anordning torde böra tillika övervägas, huruvida ej åt sålunda nytillskapade organ borde överlämnas även den låneförmedlande verksamheten, som nu ankommer på egnahemsnämnderna. En fördelning å olika organ av varandra så närliggande uppgifter, som de nu berörda, förefaller nämligen vara mindre ändamålsenligt. — — —

Vad arrendeegnahemsverksamheten angår, befinner sig denna ännu på försökets stadium. Tydligt är, att om ifrågavarande verksamhet skall fylla en social uppgift, fordras en högst väsentlig utvidgning av densamma. Lika tydligt torde vara, att en sålunda utökad arrendeegnahemsverksamhet icke kan, på sätt fallet är med den nuvarande, skötas allenast genom en central myndighet. Rörelsen måste decentraliseras.

Erinras må, att arbetssmåbruksverksamheten redan står under egnahemsstyrelsens tillsyn. Sistnämnda verksamhet synes utveckla sig i stort

sett tillfredsställande. Såsom denna rörelse är lagd faller det sig naturligt, att den ute i orterna handhaves av kommunala organ. Någon omläggning av detta system ifrågasättes sålunda ej. Även denna rörelse torde emellertid kunna draga nytta av sådana egnahems- och arrendeegnahemsverksamheten nytillskapade lokalorgan, varom förut förmälts. Ett samarbete mellan de kommunala och de andra organen synes kunna bliva till gagn. Måhända kan å sistnämnda organ jämväl överflyttas något av det kontrollarbete med avseende å arbetarsmåbruken, som nu åvilar egnahemsstyrelsen. Vid den utredning, jag förordat, torde angivna synpunkter tagas under omprövning.

— — — — — »

Utskottet. För egen del får utskottet anföra följande.

Inom ramen för motionen hava sammanförts låneärenden av synnerligen olikartade slag. Lån, som lämnas för rena förbättringsarbeten och som kunna lämnas gamla lika väl som nya jordbruk och lån för sociala ändamål (för beredande av billiga bostäder åt barnrika familjer, för lindrande av arbetslöshet o. s. v.) kunna näppeligen sammanföras under en gemensam ledning med mera egnahemsbetonade frågor, vilka avse tillskapandet av nya jordbruk av vissa typer. Dessa senare synas fortfarande böra behandlas av de enkom därför inrättade organ, vilka besitta största sakkunskap och bäst lämpa sig för handläggandet av dessa låneärenden. I fråga om de bostads-sociala spörsmålen i städer och stadslignande samhällen har kommunen så stora intressen att bevaka, att ett frångående av nuvarande organisationsformer till förmån för en centralisering skulle innebära ett enligt utskottets uppfattning omotiverat och betydande avsteg från principerna för den kommunala självstyrelsen. Ett fasthållande av en enhetlig organisation i fråga om en del frågor av hithörande slag, skulle måhända kunna medföra risker för en konservering av välfärdsanordningar, som ursprungligen avsetts att vara endast tillfälliga. Såsom av de ovan återgivna direktiven för 1936 års egnahemsutredning framgår, falla egnahemsärenden i mera egentlig mening inom ramen för nämnda utredning. Vilka förslag utredningen i sinom tid kan komma att framlägga i frågan är ännu för tidigt att yttra sig om, men då direktiven direkt peka på en eventuellt centraliserad organisation med förstatligande i viss omfattning, samt utredningen förklaras även skola ägna sin uppmärksamhet åt frågan om de olika lånens finansiering, synes skäl föreligga att avbida resultat av denna utredning, innan ytterligare åtgärder vidtagas. Med all sannolikhet kommer i detta sammanhang att förebringas allsidig utredning just i de frågor, vilka utgöra motionens huvuddel. Utskottet saknar vid dylikt förhållande anledning förorda åtgärder i motionens syfte i vad densamma berör frågor, vilka falla inom ramen för 1936 års egnahemsutredning.

I flera av de avgivna yttrandena har påtalats svårigheten för såväl allmänheten som myndigheter att överblicka hela komplexet av befintliga so-

ciala välfärdsanordningar av hithörande slag samt finna eller rekommendera de låneformer, som i varje särskilt fall äro för vederbörande låntagare de lämpligaste. De allmänna råd och anvisningar, som statens byggnadslånebyrå m. fl. förordat och som äro avsedda att tillhandahållas lånesökande, synas medföra avgjorda fördelar. Utskottet är övertygat om, att såväl den lånesökande allmänheten som de olika statliga och kommunala organ, vilka fått sig anförtrodda handläggningen av olika detaljer av dessa välfärdsåtgärder men ej känna hela organisationen, skulle med tacksamhet hälsa tillkomsten av en dylik instruktion. Den borde, för att väl fylla sitt syfte, vara tämligen kort och överskådlig men ändock innehålla tillräckliga och klara anvisningar om alla befintliga låneformer, deras ändamål o. s. v. En sådan anordning, som kunde upprättas genom statens egnahemsstyrelses försorg eller på annat lämpligt sätt, behöver säkerligen ej heller betinga några avsevärda kostnader. Då emellertid lösningen av denna fråga, som äger nära samband med motiven för motionen och enligt utskottets mening är av ej oväsentlig praktisk betydelse, faller utanför ramen för motionärens hemställan, har utskottet ansett sig endast på detta sätt böra fästa uppmärksamheten på densamma.

Under åberopande av det ovan anförda får utskottet, som väl beaktar de olägenheter, som vidlåda nuvarande organisation av egnahems- och andra bostadssociala ärenden men som anser den nu pågående egnahemsutredningens resultat böra avvaktas, innan ytterligare åtgärder i motionens syfte vidtagas, hemställa,

att här ifrågavarande motion, nr 108, ej måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Stockholm den 7 maj 1937.

På utskottets vägnar:

GUSTAF NILSSON.

Närvarande: herrar *Nilsson* i Kristinehamn, *Persson* i Norrby, *Söderdahl**, *Lindholm*, *Kyting*, *Nilson* i Eskilstuna, *Näsström*, fröken *Hennings* och herr *Andersson* i Surahammar.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.